

LÉPCSŐHÁZI GONDOLATOK¹

2016-ban megkértek, hogy a Károli Egyetem egy konferenciáján, amelynek témája és címe „Az útkeresők” volt, beszéljek Szondi Lipót úgynevezett „Sors-elméletéről”.² Az időpont számomra nem volt igazán kedvező, két nappal külföldi utamról hazatérve, áthidalva a kilencórás időeltolódást, kellett a konferencián beszélnem. Előadásom végén kaptam néhány kérdést, amelyek közül egyikre-másikra csak banális válasz jutott eszembe. A konferencia befejeztével, a lépcsőn lefelé ballagva, viszont beugrott a helyes válasz, majd pedig a fenti címben olvasható frazéma. Ez a történet egy időn át foglalkoztatott, majd idővel eszembe jutott az a közmondás, miszerint „Jobb későn, mint soha”, és ez késztetett arra, hogy hónapokkal a történet után nyissak a honlapomon egy „Lépcsőházi gondolatok” elnevezésű széljegyzetet. Kezdetként álljon itt az a lépcsőházi gondolat, amely annak idején, az említett előadást követő vitában a kérdésekre adandó válaszként elmulasztottam megtenni.

KÉRDÉS: A projektív eljárások (tesztek) értelmezését nem támasztja alá elvárható bizonyíték azon kívül, hogy a tesztekkel használó kollégák állítása szerint azok működnek és hasznos információkkal szolgálnak? Mi a véleményed a használhatóságukról?

VÁLASZ: Kicsit előbből kezdeném: tévedés azt gondolni, hogy csupán tesztekkel valakit meg lehet ismerni, hogy pusztán tesztvizsgálatokkal diagnózist lehet felállítani – ez nem csak a projektív, de valamennyi tesztre vonatkozik. Egy hasonlattal élve: ha valaki gyengének, fáradékonynak érzi magát és kéri a háziorvos segítségét, ez utóbbi a panaszokat hallgatván észleli, hogy a páciens sápadt, és feltételezi, hogy a kliens vérszegény. Ezért elküldi az illetőt egy vérkép vizsgálatra. A teszt eredménye: alacsony a vörösvérsejtek száma, illetve a hemoglobin szint. A lelet igazolja a háziorvos feltételezését, de ezzel az orvos csak az „ad oculos” megállapítására kap bizonyítékot, viszont a kérdésre: *miért* alacsony a hemoglobinszint, arra vagy a lelet többi részeredménye, illetve azok esetleges összefüggésének elemzése utal, esetleg további vizsgálat szükséges. Hasonló mód működnek a pszichológiai tesztek is: csupán bizonyítják vagy cáfolják az orvos/pszichológus feltételezését. Ez minden tesztre érvényes, azokra a tesztekre is, amelyek szignifikáns matematikai bizonyítékkal rendelkeznek. Ezért úgynevezett „vak diagnózist” végezni tilos: a pszichológus előbb elvégez egy alapos explorációt, majd felállít egy hipotézist, hogy a hallottak alapján mi a lehetséges feltételezés, majd megkeresi a feltételezését bizonyítani/cáfolni képes tesztet, tesztekkel. Csakis ez után kezd el a megfelelő teszttel való vizsgálatot.

A tesztek iránti követelmények más tudományágakban is megjelennek. A pedagógiában már a múlt század végén felvetődött, hogy a tanárok értékítéletén alapuló osztályozás nem eléggé objektív, és az oktatásban szükségessé válik a tesztekkel történő objektív mérés. (Csapó, B., 1998: *Az iskolai tudás*, Csíkos, Cs. & B.Németh, M. 2002: *A tesztekkel mérhető tudás*.) Ezt nem pusztán a mindennapos tapasztalat, de a tudományos vizsgálatok is bizonyították. Az Amerikai Egyesült Államok számos college-ben az értékelés tesztírással történik, emellett a tanulókkal esszéket is íratnak, amelyek elbírálása már nem kötött kritériumok alapján történik, mégis e két szempont párhuzamos alkalmazása megbízható eredményt jelent.

Az oktatásból merített példa csupán egy gyenge hasonlat. A projektív eljárásoknak akkor lehet objektív bizonyítéka, amikor a képalkotó eljárások képesek lesznek bizonyítani a gondolkodásra és a fantáziára épülő eljárások validitását. Napjainkban is akadnak már olyan eljárások, amelyek képesek megjeleníteni a mindennapos történések során bekövetkező, a központi idegrendszerben zajló folyamatokat. Gondolok itt a tükroneuronok működésére, vagy Káplár Mátyás munkájára, amelyet nemrégiben doktori disszertációként sikerrel megvédett.

¹ *Lépcsőházi bölcsesség:*

Egy kérdésre adható, de elmulasztott frappáns válasz, amely későn jut az eszünkbe. A pszichoterápiában úgy jelenik meg, hogy az ülés legvégén, amikor az idő már nyilvánvalóan lejárt, a kliensnek váratlanul eszébe jut még egy fontos mondanivaló, amelynek megbeszélésére ugyan közel egy órája volt, most azonban erre már nem jut idő. Ezért ellenállásként is szoktuk értelmezni.

Lépcsőházi gondolkodó:

Az a lassú felfogású személy, akinek hosszadalmas fejtörést okoz, hogy rendszerezze gondolatait, és csak későn jön rá, hogy mit is kellett volna válaszolni arra a frappáns kérdésre, amelyet előadásának végén egy hallgató tett fel, és amire érdemi válasz nem jutott az eszébe. A „lépcsőházi bölcsesség” nem ellenállás, inkább a „szépkorú ember bölcsessége”. De jobb későn, mint soha.

² Az előadás szerkesztett változata a „Publikálatlan előadások” között elolvasható.